

Дацковська В. Г., магістрантка
спеціальності 053 Психологія
ХНПУ імені Г.С.Сковороди,
м. Харків, Україна

Шуліко О.О., магістрантка
спеціальності 053 Психологія
ХНПУ імені Г.С.Сковороди,
м. Харків, Україна

Науковий керівник: Комісова Тетяна Євгенівна,
кандидат біологічних наук, професор

ІНТЕГРАЦІЯ АРТ-ТЕРАПІЇ ТА КАЗКОТЕРАПІЇ У ПСИХОЕМОЦІЙНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ, ЩО ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ВОЄННИХ ДІЙ

Сучасні умови воєнного стану в Україні зумовлюють зростання кількості дітей дошкільного віку, які переживають психотравматичний досвід. Психіка дошкільника є надзвичайно вразливою до стресу, що виявляється у підвищеній тривожності, появі страхів, емоційній нестабільності, регресивній поведінці та труднощах соціальної адаптації [2, 5].

Особливістю дошкільного віку є обмеженість вербальних засобів вираження емоцій, що ускладнює застосування традиційних психокорекційних методів. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають невербальні, символічні та ігрові форми роботи, зокрема арт-терапія та казкотерапія, які забезпечують безпечне опосередковане вираження внутрішніх переживань дитини.

Застосування арт-терапії у роботі з дітьми дошкільного віку, які пережили воєнні події, має низку специфічних особливостей, зумовлених характером психотравматичного досвіду та віковими особливостями розвитку. Відомо, що травми війни мають пролонгований характер і супроводжуються відчуттям небезпеки, втрати стабільності та базової довіри до світу [1]. У зв'язку з цим арт-терапія в роботі з цією категорією дітей має бути травмофокусованою, тобто спрямованою на поступове та безпечне опрацювання травматичних переживань. Дослідження українських авторів

свідчать, що використання кольору, форми та образу дозволяє дитині виразити ті емоції, які не можуть бути вербалізовані, що значно знижує рівень внутрішньої напруги [1, 6]. Арт-терапія є ефективним засобом психоемоційної стабілізації, оскільки дозволяє дитині через художню діяльність (малювання, ліплення, аплікацію) виразити травматичний досвід і трансформувати негативні емоції. За даними сучасних досліджень, використання арт-терапії сприяє зниженню симптомів посттравматичного стресу, тривожності та агресивності у дітей, які пережили воєнні події [1, 4].

Казкотерапія, у свою чергу, ґрунтується на використанні метафоричних сюжетів, що дозволяють дитині через ідентифікацію з персонажами опрацьовувати власні страхи та внутрішні конфлікти. Завдяки символічному змісту казки дитина отримує можливість безпечно проживати травматичні ситуації та формувати нові адаптивні моделі поведінки [3].

Аналіз наукових джерел свідчить, що найбільш ефективним є комплексний підхід до психоемоційної реабілітації дітей, який передбачає інтеграцію різних терапевтичних методів [2]. У цьому контексті поєднання арт-терапії та казкотерапії у системі розвивального навчання забезпечує синергічний ефект, оскільки поєднує когнітивний, емоційний та діяльнісний компоненти розвитку дитини.

Інтеграція зазначених методів передбачає створення спеціально організованого освітнього середовища, у якому казковий сюжет виступає основою заняття (дозволяє створити безпечний контекст для проживання травматичних подій), а арт-терапевтична діяльність забезпечує активне включення дитини у процес емоційного переживання та трансформації (емоційне «вивільнення»). Як зазначають вітчизняні дослідники, саме інтеграція різних методів забезпечує найбільшу ефективність у подоланні страхів і тривожності [2, 3]. Такий підхід відповідає принципам розвивального навчання, зокрема активності, емоційної включеності та особистісної значущості діяльності.

Психолого-педагогічний ефект інтеграції арт-терапії та казкотерапії забезпечується дією низки механізмів: проєкції, ідентифікації, символізації та катарсису. Ці механізми сприяють безпечному опрацюванню травматичного досвіду та розвитку емоційної регуляції.

Важливим є також врахування соціального контексту. Значна частина дітей переживає досвід переміщення, втрати дому або розлуки з близькими, що потребує створення стабільного, емоційно підтримуючого середовища. У цьому аспекті арт-терапія виконує функцію не лише індивідуальної корекції, а й соціалізації, сприяючи формуванню довірливих взаємин у групі та відновленню почуття приналежності [4]. Емпіричні дослідження також підтверджують ефективність арт-терапії у зниженні тривожності дітей, які пережили воєнні події: після впровадження відповідних програм рівень тривожності знижується, а комунікативні навички покращуються [1].

Вагомим індикатором психоемоційного стану дітей є їхня творча діяльність. Дослідження дитячих малюнків свідчать про наявність у них образів війни, страху, небезпеки, що підтверджує глибину пережитого досвіду та необхідність психолого-педагогічної підтримки [6].

Узагальнення теоретичних положень дозволило розробити модель інтегрованого застосування арт-терапії та казкотерапії у системі розвивального навчання (таблиця 1).

Таблиця 1

Модель інтегрованого застосування арт-терапії та казкотерапії у роботі з дошкільниками

Етап	Зміст діяльності	Методи	Психологічний ефект
Підготовчий	Створення безпечного середовища, встановлення довіри	Ігрові вправи, релаксація	Зниження тривожності, формування відчуття безпеки
Основний (казковий)	Ознайомлення з терапевтичною казкою	Казкотерапія (читання, обговорення)	Ідентифікація, усвідомлення переживань
Творчий (арт-терапевтичний)	Відтворення сюжету через творчість	Малювання, ліплення, аплікація	Проєкція, символізація емоцій
Рефлексивний	Обговорення результатів діяльності	Бесіда, м'яке інтерв'ювання	Усвідомлення, емоційне розвантаження
Заключний	Закріплення	Ритуали завершення,	Стабілізація

Етап	Зміст діяльності	Методи	Психологічний ефект
	позитивного досвіду	підтримка	емоційного стану

Запропонована модель дозволяє системно організувати психолого-педагогічну роботу та забезпечує поетапне включення дитини у процес опрацювання травматичного досвіду. Її використання сприяє зниженню рівня тривожності, подоланню страхів, розвитку емоційної саморегуляції та формуванню позитивного досвіду взаємодії зі світом.

Отже, інтеграція арт-терапії та казкотерапії в освітній процес закладів дошкільної освіти є ефективним засобом психоемоційної реабілітації дітей, постраждалих від війни. Запропонована модель забезпечує комплексний вплив на особистість дитини, сприяючи зниженню тривожності та формуванню емоційної стійкості. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в експериментальній перевірці ефективності моделі, розробці індивідуалізованих програм та впровадженні дистанційних форм арт-терапії для роботи з переміщеними дітьми.

Список використаних джерел

1. Вознесенська О. Л. Медіа арт-терапія у роботі з травмою війни у дітей та підлітків. *Простір арт-терапії*. 2023. № 2 (34). С. 5-25.
2. Тафінцева С. В., Мотозюк Л. В. Психологічна підтримка дітей в умовах війни: напрями зниження психотравми. *European Humanities Studies: State and Society*. 2024. № 4. С.89-108
3. Фісіна Н. Психокорекція дошкільників з преневротичними станами в умовах війни. *Психологічний журнал*. 2023. Т. 9, № 2. С.33-42. <https://doi.org/10.31108/1.2023.9.2.4>
4. Kalthom M., Nazeri A., Faramarzi S. The effectiveness of self-narrative art therapy in reducing PTSD symptoms among war-affected children. *Journal of Child & Adolescent Trauma*. 2024. Dec 27;18(1): 209-216. doi: 10.1007/s40653-024-00683-w. PMID: 40098776; PMCID: PMC11910469.
5. Donchak A., Donchak M., Cherkasova M. Organization of psychological and pedagogical support for preschool children affected by war.

Veritas: Legal and Psychological-Pedagogical Research. 2025. № 1 (2). P. 51-65.

DOI:

6. Kostiuk O. та ін. How preschool children perceive war: analysis of drawings. *Modern Pediatrics. Ukraine*. 2023. № 6 (134). P. 68-76.